

Pääsy informaatioon: tietosuoja ja julkisuus

KAM-JULKISUUSPÄIVÄ

28.1.2011

Pekka Heikkinen

Informaation olomuotoja

julkinen

ei-julkinen

harkinta

salainen

vaitiolovelvoite

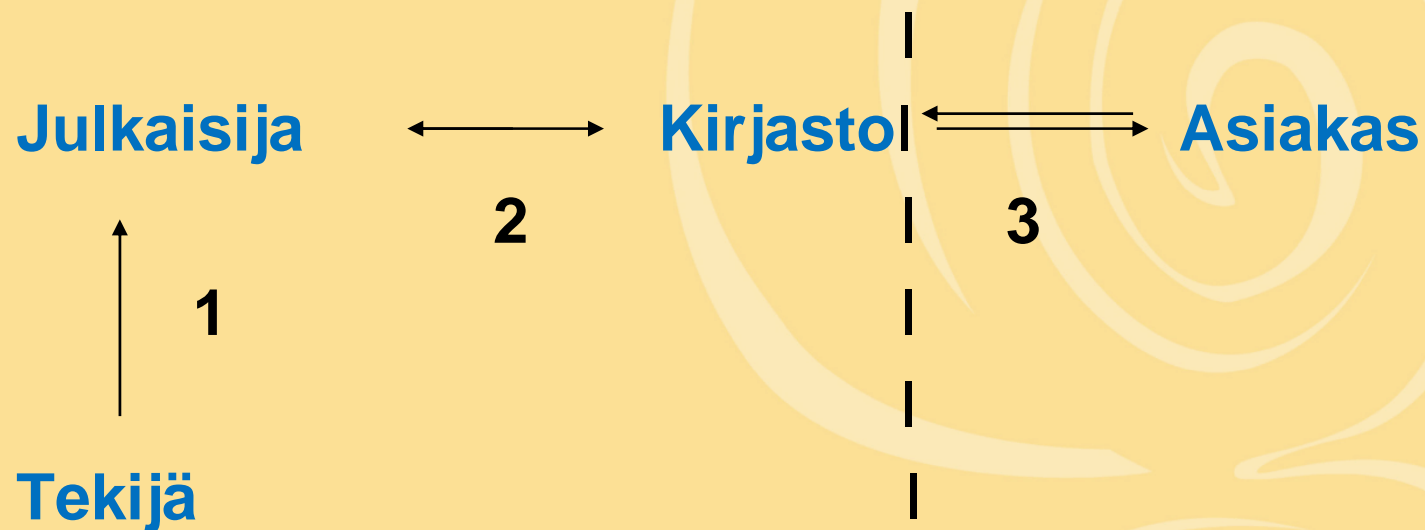
yksityinen

luvanvarainen

suojattu henkilötieto

luottamuksellinen

Asiakaspalvelun ongelma: lakien kumuloituvuus

- 1 Tekijänoikeuslaki: se osa aineistoista, joka itsenäistä/omaperäistä
- 2 Sopimus/ Kulttuuriaineistolaki: fyysiset teoskappaleet, esim. kirjat
- 3 Julkisuuslaki, Henkilötietolaki: asiakirjat, informaatio

RELEVANTIT LAIT

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta:

- asiakirjojen julkisuus pääsääntönä
- milloin pidettävä salassa (24§), miten pitkään (31§)

Henkilötietolaki:

- säännökset henkilötietojen rekisteröinnistä ja käsittelystä automaattisen tietojenkäsittelyn avulla

Perusoikeuslottuvuus:

- oikeus tietoon vs. yksityisyyden suoja

LAIN RAJAT: INFORMAATIOETIIKKA?

-kiperät tapaukset, joissa lakien soveltamisalueet leikkaavat toisensa

a) **kulttuuriaineistolaki**: kaikki painettu/äänitallenteina valmistettu aineisto (teoskappaleet), tietoverkoissa yleisön saataville Suomessa tarkoitettu aineisto

b) **tekijänoikeuslaki**: yksilöiden omaperäisen ilmaisun tuotteet -edellytykset, joilla voidaan antaa lainaan (8§, 19§)

c) **julkisuuslaki, henkilötietolaki**: asiakirjat ja niihin sisältyvä informaatio
(+ perusoikeusulottuvuus)

Mahdollisuus rajoittaa julkisuutta

-sinällään julkisen aineiston käyttöä voidaan rajoittaa:

- a. luovuttajan asettamat käytön rajoitukset:
perusteena luovuttajan kanssa tehty sopimus
- b. kirjaston itsensä asettamat käytön rajoitukset, perusteena aineiston säilyvyyden nimissä annettu yksipuolinen määräys

Salassapidon lakisääteiset poikkeukset

Sinällään salaisen aineiston käyttö voi olla sallittua lain nojalla:

-jos salassapidosta säädetty yksityisen etujen turvaamiseksi, [tämän suostumuksella](#) (Julkl 26§)

-[kirjaston lakiin perustuvan harkinnan nojalla lupa](#) (erit. tutkimustarkoitus, Julkl 28§)

-harkintavalta käytännössä rajattua (tutkimuksen vapaus, luovuttajan asettamat ehdot)

TAPAUS v WRIGHT-WITTGENSTEIN

-millä ehdoilla filosofian laitos voi antaa tutkijoille pääsyn kirjeenvaihtoon

- 1) **Onko kirjeiden luovuttaja eli v Wright määrännyt asiasta luovutus-sopimuksessa?**
-> ellei, noudatetaan lain säännöksiä
- 2) **Jos kirjeitä ei ole julkistettu**, niiden siteeraamiseen tarvitaan oikeudenhaltijan eli Wittgensteinin perikunnan lupa
-> tekijänoikeuden rajoitukset eivät sovellu
- 3) **Kirjeiden sisältämän informaation käyttö kuitenkin sallittua**, tutkija voi viitata niiden sisältämiin tietoihin
-> tekijänoikeus ei koske informaatiota
- 4) **Sisältyykö kirjeisiin jotain yksityisyyden suojan piiriin kuuluvaa**, jonka nojalla ne olisivat julkisuuslain 24§:n nojalla salassapidettäviä?

SLS –tapaus: yksityinen kirjeenvaihto

- henkilö on lahjoitussopimuksessaan määrännyt, että hänen yksityistä kirjeenvaihtoaan voi käyttää vapaasti tutkimustarkoituksiin
- tekijänoikeus kirjeisiin kuuluu kuitenkin niiden kirjoittajalle tai tämän perillisille
- > **voivatko kirjeiden oikeudenhaltijat kieltää aineiston kopiointin, luovuttajan ohjeistuksesta huolimatta?**
- > kirjeet eivät ole yleisiä asiakirjoja, joten TekijäL 25d§ ei sovellu (oikeus saada tieto asiakirjasta)
- > kirjeet on **julkistettu** kun ne on luovutettu julkiseen kokoelmaan
- > **kopiointi yksityiseen käyttöön ja siteeraaminen sallittua ilman lupaa**

Mikä julkisuus?

- julkisuuslain** mukainen julkisuus: jokaisen oikeus saada tieto yleisestä asiakirjasta (1§)
- tekijänoikeuslaki**: **julkaistu/julkistettu** teos (8§)

Tekijän yksinoikeus vs. julkisuus

-tekijän oikeus kieltää (TekijäL 2§) vs. kansalaisen oikeus saada tieto asiakirjasta (JulkL 1§)

-asiakirjajulkisuus ei kumoa tekijän yksinoikeutta, voi kuitenkin rajoittaa sen soveltamisalaa:

”tekijänoikeus ei rajoita laissa säädettyä oikeutta saada tieto yleisestä asiakirjasta”(TekijäL 25d§)

JULKAISTU/JULKISTETTU (TekijäL 8§)

-”julkaistu” : lainattavissa normaalisti

- teoskappaleen pysyvä luovutus tekijän suostumuksella (TekijäL 19§)
- yleensä myyty markkinoilla

-”julkistettu”: lukusalikäyttöön, mm. siteerattavissa

- luvallisesti saatettu yleisön saataviin (myös muu kuin tekijä)
- pääosa opinnäytteistä vain julkistettu, ei julkaistu-> ei kotilainaan
- julkiseen kokoelmaan (arkisto, kirjasto) luovuttaminen merkitsee julkistamista (Haarmann 2005, s. 160-161)

-”julkistamaton”: tekijän oikeudet rajoittamattomat

- ei kopioita edes yksityiseen käyttöön
- lain nojalla luovutettu aineisto ei tällä perusteella julkistu
- luovutettu osaksi ei-julkista kokoelmaa

Tapaus Poliisisanomamat

- Kansalliskirjasto pitänyt poissa yleisökäytöstä koska katsottu sisältävän tietoja rikostutkinnasta (JulkL 24§)
- yksityishenkilö pyysi saada **tutkimuskäyttöön** vuosikerrat 1925-1940
- KRP:n mukaan salassapidolle ei enää poliisitoimintaan liittyviä perusteluja-> KK:n harkintaan
 - yleinen **salassapitoaika** 25 v. kulunut jo umpeen, yksityiselämän suojaamiseksi kuit. 50 v. henkilön kuolemasta
- kirjasto saattoi JulkL 28§ harkintansa nojalla antaa luvan tutkimuskäyttöön
- lupaan oli mahdollista liittää ehtoja joiden kautta voitiin suojata lehdissä esiintyvien yksilöiden yksityisyyttä

AKS-tapaus

- Kansalliskirjaston asiakas saa tutkittavakseen Akateeminen Karjala-seuran jäsenkortiston, josta hän haluaa joukon jäljenteitä
 - jäsenkortisto sisältää tietoja seuran jäsenten terveydentilasta ja kuolinsyistä
 - > kirjasto kieltää kortiston kopioinnin yksityisyyden suojaan vedoten, koska aineisto on suhteellisen uutta (1940-luvulta)
- asiakas tulkitsee kokoelma-aineiston viranomaisen asiakirjoiksi, joista hänellä on oikeus saada jäljenteitä
- 1)ovatko kirjaston kokoelmat viranomaisen asiakirjoja joista on **julkisuuslain** nojalla oikeus saada tieto?
 - 2)miten **henkilötietolakia** sovelletaan tapaukseen?

KIRJASTOT JA TIETOSUOJA

1) miten kauan lainatietoja saa säilyttää/saako?

-ei täsmällistä aikarajaa, niin kauan kuin perusteltua toiminnan kannalta (7§ käyttötarkoituksvaat., 9§ tarpeellisuusvaat., 34§ hävittämisvelv.)

2) saako asiakkaalle kertoa, kenellä kirja on lainassa?

-EI (koska henkilötieto, saa luovuttaa vain laissa mainituilla edellytyksillä)

3) mitä henkilötietoja saa tallentaa?

-asiakastiedot, jotka välttämättömiä kirjaston toiminnan kannalta

-henkilötunnus on arkaluonteinen tieto, vain 13§ edellytyksillä

-vanhan lain ajalta ltk päätös 56/93: henkilötunnuksen käyttö Turun kaupungin lainaajarekisterissä sallittua

KIRJASTOT JA TIETOSUOJA: TAPAUKSIA

1) Kansalliskirjasto ja tekijän syntymävuosi (13.3.2007)

- tietosuojavaltuutetun epäävät lausunnot 1999 ja 2006, KK vei tietosuojalautakuntaan
- tietosuojalk: KK:lle tarpeen sen lakisääteisten tehtävien hoitamiseksi
- soveltamisalue? (yliopistolaki 25§, kulttuuriaineistolaki1§)

2) Kauppakorkeakoulun kirjasto ja opiskelijarekisteri (12.2.2007)

- voiko kirjasto päivittää opiskelijarekisteristä uusien opiskelijoiden tiedot asiakasrekisteriinsä? (käyttötarkoitussidonnaisuus-vaatimus)
- tietosuojavaltuutettu: asiakkaiden osalta sallittua (kirjaston ja opiskelijan asiakassuhde), uusien opiskelijoiden osalta pyydettävä erikseen suostumus

Asiakaslainojen säilyttäminen avohyllyssä

Tietosuojavaltuutetun lausunto joulukuussa 2008:

- edellyttäisi lupaa jokaiselta asiakkaalta
- vastaavasti kiellettyä kertoa, kenellä teos on lainassa
- asiakkaalla oikeus myös kieltää (vrt. syntymävuosi)

- kysymys: onko perusteltua? ainakin tutkijoiden osalta?

OPINNÄYTETYÖT JA TIETOSUOJA

Tietosuojavaltuutetun ohje 27.7.2010

- opinnäytetyöt ovat julkisuuslain nojalla viranomaisen asiakirjoja: **julkisia, ellei laissa muuta erillissäädöstä**-> jokaisella oikeus saada nähtäväkseen
- myös numeeriset arviot (kouluarvosana 4-10) julkisia
- salaisia, jos oppilaan **henkilökohtaisten ominaisuuksien** arviointia
- jos opinnäytetyö sisältää yrityssalaisuuksia jne, julistettava osittain salaiseksi
- OKM kuit. ohjeistanut, ettei tällaisia opinnäytetöitä tulisi sallia, tiedeyhteisön sisäinen julkinen vapaa keskustelu

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/99)

Säännökset:

- asiakirjan julkiseksi tulemisesta**
- tiedon antaminen asiakirjasta**
- viranomaisen velvollisuudet informoida**

- salassapitovelvollisuudet**
- salassapidon poikkeukset ja lakkaaminen**

Oikeus saada tieto asiakirjasta (13§)

- pyytäjän yksilöitävä, mitä asiakirjaa pyyntö koskee
- ei tarpeen todistaa henkilöllisyyttä
- ei tarpeen perustella käyttötarkoitusta (poikkeuksia)
- yleensä annettava pyydetyllä tavalla: suullisesti, nähtäväksi, kopioitavaksi, kopiona

Ovatko kirjaston kokoelmat julkisia asiakirjoja?

Osin kyllä,
esim. opinnäytetyöt jotka sijoitetaan oppilaitoksen kirjastoon

Pääosin eivät, joten

-asiakkalla EI ole oikeutta vaatia että hän saa lainattavakseen tietyn teoksen jopa nimeään ilmoittamatta

-asiakkaalla EI oikeutta vaatia, että kirjasto kaukolainaa hänelle tietyn teoksen tai hankkii tietyn teoksen kokoelmiinsa

Salassapitoajat (Julkl 31§)

-asiakirjaa ei saa pitää salassa, kun lain nojalla määrätty aika on kulunut

a) jollei muuta säädetty **25 vuotta**

b) yksityiselämän suojaamiseksi salassa pidettävä asiakirja **50 v.**
ao. henkilön kuolemasta, tai ellei tästä tietoa 100 v.

-**poikkeus**: maanpuolustusta varten laadittu suunnitelma pidettävä tarvittaessa salassa myös laissa säädetyn määräajan jälkeen

Lisätietoja ja kysymyksiä

www.OM.fi

www.tietosuoja.fi

pekka.heikkinen@helsinki.fi